

С (кар) 2

С 30

кар.

2901

СЕМЕНЛАНЫ
АЗРЕТ

ТОЛГЪАН АЙ

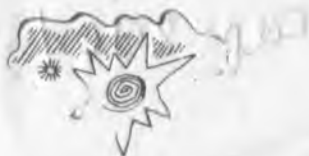
.

КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛАР

СЕМЕНЛАНЫ
АЗРЕТ

ТОЛГЪАН АЙ

НАЗМУ КИТАБ

Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бёлюмю
Черкесск — 1983

С (кар) 2

С 30

кар: 2901

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бѣлюмю, 1983

ОЮМЛІА

АЛАЙ ДЖАЗАЛСАМ НАЗМУНУ

Алай джазалсам назмуну,
Джылыуу халкыгъа джетерча,
Хар келген тѣлю джаратыб,
Кесине нѣгер этерча.

Хар кетген тѣлю, тансыкълай,
Артында къоюб кетерча,
Ол анча сайын заманны
Кѣпюрлеринден ѳтерча.

ЕЛМЕГЕНЛЕЙ

Баргъан сууну чыкъгъан джери болгъанча,
Саркъгъан орну, акыгъан ызы да болур,
Сау адамны туугъан кюню болгъанча,
Елюр кюню, кирир кѣрю да болур.

Алай а суу, чыгъа, саркъа, къуюла,
Ѵмюрледен ѳмюрлеге къаллыкыды.
Кеси ючюн тюл, джурту амалтын джашаса,
Адам да алай, ѳлмегенлей, барлыкыды.

СЫЙЫМ БЛА

Мени артымдан биреу кюлгенден эсе,
Джан аямай, отдан юлюш аллыкъма.
Сыйсыз болуб, — атха мингенден эсе,
Сыйым бла къара джаяу барлыкъма.

ТУРНАЛА

Тизгин учуб барадыла турнала,
Башчылары тюз башчылыкъ этеди.
Джууаб берген ол болса да алагъа,
Хар къайсысы кеси кесин элтеди.

КЕСЛЕРИН ДА КЁРСЕЛЕ

Къалай иги боллукъ эди, адамла
Ма бу затха акъылларын бёлселе:
Кеслеринден къараб сени кёргенча,
Сенден къараб кеслерин да кёрселе!

САГЪЫШ ЭТМЕЙ

Таудан ташны тёнгеретдинг сагъыш этмей,
Энди: «Ызына чыгъар, — дейле, — кёлтюрюб!»
Кюрешесе, чыгъарыргъа кючюнг джетмей,
Ишге джарсыу, кёлге бушуу келтириб.

КИМ ТЕРСДИ?

Чарх джолдан чыгыб,
Аудургъанлыкъгъа арбаны,
Егюзню ызындан
Болгъанды чархны баргъаны.
Егюзню терслеб
Сыбыртхы бла уралла,
Арбагъа уа — джукъ да сагъынмай
Туралла.

КЪАЗАН

От бла суу бир-бирине джаудула,
Бошласанг да, орча этсенг да аланы,
Бири джана, бири къайнай туралла, —
Багъыр къазан айырады араны.

Ол джауланы ташыб тургъан кючлерин
Тюзетеди хайыр берлик джоллагъа.
Багъалайма усталаны ишлерин:
Минг бюсюреу аны ишлеген къоллагъа.

ИГИЛЕ

Бир къауумла къатыдыла, къурч кибик,
Бирсиле уа, чий темирча, бюгюле.
Не къаты къурч, не чий темир болмагъан,
Кюч джетсе да, бюгюлмеген, сынмагъан, —
Мени сартын, аладыла игиле.

ДЖЮГЕН

Къамчиден да, кишенден да, джерден да
Сайлатсала, джюген, сени аллыкъма;
Сени табсам, мурат этген джериме —
Къамчисиз да, джайдакълай да барлыкъма...
Тулпар атны джерлесем да суюнюб,
Алтын джерге олтурсам да кийиниб,
Эркинлигим джокъ эсе мени сениге,
Ат да, джер да керек тюлдюле меннге!

БАРМАКЪЛА

Башха-башха болгъанлыкъгъа
Бармакъланы болумлары,
Башха-башха болгъанлыкъгъа
Къолда тургъан орунлары,
Башха тюлдю къайсысын да,
Кессенг, чанчсанг, ачыгъаны,
Башха тюлдю хар бирини
Бирсилеге джарсыгъаны.

АДАМ БЛА АДАМЛЫКЪ

Адам бла адамлыкъны ортасына
Орун табыб, сыйыналса, аманлыкъ,
Къатышмайын хайырына, хатасына,
Ол адамдан кери кетер адамлыкъ.

БИР ЧЮЙРЕДИ

Бара тургъан къартны неда сакъатны
Къыйын тюлдю джолда ызындан джетерге,
Джетгенликге, болушлугъунг тиймесе,
Бир чюйреди аллына озуб кетерге...

ЭКИ КЪАРНАШ

Бир къарнашны джюреги кенг — ююю тар.
Бир къарнашны джюреги тар — ююю кенг.
Не эсе да, ююю кенгнге бармайын,
Ююю таргъа басыналла джууукъ-тенг.

ГУРУШХА

Эте турса бир-бирине гурушханы,
Къыйынмыды эки тенгни урушханы?
Урушса уа, терс болургъа боллукъду адам,
Ол себебден — оздурмагъыз гурушхадан!

ЭКИ КИРСИЗ

Биреу джууб тазалайды кийимин,
Биреу, джуумай, эслеб таза киеди;
Джуууучудан эсе, тюзю, джюрегим
Эслеб таза кийиучюню сюеди.

МИЙИК БОЛСУН

Кесим чагъым болгъанлыкъгъа,
Асламдыла тийрем, хоншум;
Ол себебден арбазым кенг,
Юйюм эркин, мийик болсун.

КЪАЯ

Алаша, мийик болса да къая,
Кёрмеген эсе башха къаяны,
«Мен мийикме!» — деб махтаныр зая,
Кеси сёзюне кеси таяна.

ТАШНЫ БОРЧУ

Эки борчу барды ташны хунада,
Бири — бетин кёз туурагъа бурууду.
Экинчиси — барыбыз да сынагъан:
Хоншу бла таб джарашыб турууду.

ТАРЫКЪМАЙМА

Джангызма деб тарыкъмайма, сорсала;
Джюрюй билсенг, джангызны да джолу кенг...
Кёлюнг халал, иннетинг тюз болсала,
Джетген кюнде бары сеннге джууукъ-тенг.

МЫДАХ БОЛАМА

-Кесилиб тургъан отунну юсюнде
Ёседи чыбыкъ, чапыракъ сала;
Мыдах болама кесим ичимден,
Аны тамбласын эсима ала.

АЙ КЪОЛУМА ТЮШСЕ...

Ай къолума тюшсе къобанны джанында:
«Тамгъасын» тазалай, джууарем джангыдан.
Салырем орнуна, джылтыратыб юсюн,
Кече джерде джарыкъ аслам болур ючюн.

ЭГЕУ

Сен ёхтемсе, ашаласа, ашайса,
Башхалагъа джарар ючюн джашайса.
Дуппукъланы джити этесе, кёз кёре —
Баш урама, ол халинге сый бере.

КЕЗЛЕУ БЛА ТЕНГИЗ

«Ёнкюч бер!» — деб суу тиледи тенгиз
кёзлеуден.

Кёзлеу айтды: «Гурушха этме,
берлик тюлме мен...
Таза тамчынг болмагъанлай саулай ичингде,
«Ёнгкюч» дерге къалай келед
сени кючюнгден?»

КИШИНИ ДА КЕЛМЕЗ КЮЧЮНДЕН

Къыйналсанг — къысыла,
Къууансанг — учуна
Джашайды джюрегинг ичингде;
Аны къыйнамайын
Туралырма дерге
Кишини да келмез кючюнден.

ДЖОЛНУ КЪЫСХАСЫ

Атынг абынмай, терлемей барса,
Кесинг инджилмей, къыйналмай къалсанг,
Джетер джеринге кеч этмей джетсенг,
Джолукъгъанынга ашхылыкъ этсенг...

Къалай игиди!.. Ма олду насыб.
Аллай джол джолну — тюзю-къысхасы.

БИРИНЧИ ТАМЧЫ

Биринчи тамчы! Сюйюмчю тамчы!
Кёкледен кете, джерлеге джете,
Мылы джол салдынг къургъакъ хауада,
Нёгерлеринге башчылыкъ эте.

БАЙЛЫКЪ БЛА АДАМЛЫКЪ

Байлыгъынг ючюн санала эсенг адамгъа,
Ол кетсе, сени сансыз этерле адамла.
Адамлыкъ бла айтдыргъан эсенг атынгы,
Джарлы болсанг да, къалмазса алай атылыб.

АЖЫМСЫЗ БОЛ

Сен кийимни буршу этиб, итиу урсанг,
Сыйдам болургъа да болур, ким билсин, ол.
Джюрекни жарсытыб, джапсаргъанлыгъынга,
Ол орнуна келлик тюлдю, ажымсыз бол!

БУЗ БЛА ТУБАН

Сюйсе, кърау тюшюн, суйсе, джабалакъ...
Къар да джаусун! Джангур кекде къалмасын!
Нюр табигъат эки затха болсун сакъ:
Буз урмасын! Тубан чыртда болмасын!

БИРИНЧИ ТОЛКЪУН

Биринчи толкъун! Кёб тыйгъычладан бараса ёте,
Бетинг кир бола, кючюнг бир бола, муратха джете!
Ёхтем шууулдай, тола, тегюле, кючюнге база;
Ызындагъыла, тыйгъыч да кермей, агъарча таза.

ДЖАННГАНДАН АРЫ

Отха салса да джазыу джанымы,
Джарыкъ джаналсам — джаннгандан ары.
«Джанса, алай джансын! Джанмаса, къалсын!» —
Деб сукъланырча кѣргенле бары.

АЛАЙ САКЪ БОЛСАНГ

Бир ариу байлаб, эслеб ишлейсе,
Узалгъанынг сайын
Ишинги эбин табыб,
Сау заманында алай сакъ болсанг,
Сынарыкъ болмаз эд
Сенегинги сабы.

ОЗГЪАНЛЫКЪГЪА

Аслам адам чарсха чабхан заманда
Озгъан-озгъан гурушхасыз ётерле.
Онгунг болуб, кесинг чыкъсанг чынг алгъа,
Зарла бары санга джаулукукъ этерле.

Озгъанлыкъгъа!.. Арымайын, талмайын,
Абынмайын, джетдирмейин, — алай бар!
Озгъанлыкъгъа!.. Уллу кёллю болмайын,
Артынга да, аллынга да къарай бар!

АДАМ КЕСИН

Адам кесин насыблыгъа санай эсе,
Ол, кесича, кыйынлыкъдан керн болур.
Адам кесин акыйллыгъа санай эсе,
Тюзюн айтсакъ, бир джетмеген джерн болур.

ГЫДАЙ ТЕКЕ

Таза сууну кюзгюсюнде кесин кёрюб,
Гыдай теке текеледен эрек болду.
Сагъыш этиб, джашаууна эсин бёлюб,
Негерлеге кёшулургъа керек болду,
Тели-тентек, тенглерицен айырылыб,
Сакъалын да узун ийиб, башын къагъа:
«Алкын мюйюз чыкмагъанды, джашма мен!»
—деб,
Салыб барыб кёшулгъанды улакълагъа...

АЙЫРЫЛМАЙ КЪАЛАДЫ

Иги бла Аман дауур этселе,
Анча сайын Аман ёрге минеди.
Амал болса, хар кюн сайын джангырта,
Урушургъа, даулашыргъа сюеди...
Аман бла Иги дауур этселе,
Анча сайын Иги да Аман болады.
Алай эте, бир болумгъа джетселе,
«Аман», «Иги» айырылмай къалады.

КИРИТ БЛА АЧХЫЧ

Башха ачхыч бла ачылган кирит
Сыйын тюшюрюр кеси кесини.
Аслам киритге джарашхан ачхыч,—
Къайгы келтирир ол да иесине.

БУРУШ ТЕРЕК

Буруш терек бой берсе да мычхыгъа,
Сюймегенлей, бу буйрукъну джангы ала,
Тюз турууну джоругъундап ычхына,
Къыйыкъ-къыйыкъ чыгъадыла къангала.

Къыйыкъ-къыйыкъ чыкъсала да къангала,
Къалыб кетмей бу керексиз болумда,
Хар къайсысы боллукъ ишге аллана,—
Тюзелелле усталаны къолунда.

ТАБЫЛЫРМЫ?

Юйдегини джыйган къыйын, чачхан тынч,
Юй чачханны этген иши — джангылыч.
Джангылган а, ким болса да, абыыр,
Эрге къатын, къатынга эр табылыр,
Табылырмы сабийлеге ана, ата?
Есерлеми ала аланы джарата?!

КЕЛИШЕ ЭСЕ ИННЕТИНГ

Не миллет болса, ол миллет болсун миллети,
Келише эсе иннетинг бла иннети:
Сен суюб ичиб, ол саулугъунга джараса,
Дарманды сеннге къайсы джерни да гарасы.

СЕНДЕН БЕЗИБ

Ариулугъунг махтаньргъа болгъанында,
Адамлыгъынг туралмайын чыдаб, тѣзюб,
Сенден сеbeb табмай, кѣлю къалгъанында,
Кетген болур, экигизден бирча безиб...

ДЖАМАГЪАТНЫ АДЕТИ

Иги адамны асыраргъа барсала,—
Баргъан бары бушуу кѣлге батханча,
Аманны уа къабырына салсала,—
Бир борчларын юслеринден атханча.

УУЧУ

Бир кюн уугъа тебregenд да биреулен,
Безий-безий, чыбчыкъ ата баргъанды.
Аслан чартлаб аллына чыкгъанында,
Огъу болмай, эси кетиб къалгъанды.

УЛЛУ ДЖОЛГЪА

Этерме — деб, этеринге ийнансанг,
Этеме, — деб, этгенинге кьюуансанг,
Хар кьюру да ол джорукъда туралсанг,
Къартлыкъ кёрмей, бара-бара барлыкъса.
Алай а сен баргъан джолну кыйыры
Къошулмаса уллу джолгъа-орамгъа,
Терс джашауну джоругъуна сыйыныб,
Адамлыкъдан кери болуб къаллыкъса.

БИР ДА КЕЛМЕД ТЕРИЛИБ

Биреу итин бек чакъырды,
Таякъ бла керилиб.
Чакъырылгъан чакъыргъаннга
Бир да келмед терилиб.

СЫЙЛАЙ, СЮЕ БИЛ!

Сала эсенг да сууну сабаннга,
Бирча теджерге кюреш сен анга:
Джетмей къалмасын къакъырагъына,
Артыкъ бармасын чунгурларына.
Барын да тойдур! Къоймай джарсыуда,
Суу ауздагъын таратма суугъа,
Ийсенг — тыя бил! Тыйсанг — ие бил!
Этген ишинги сыйлай, сюе бил!

ДЖАРАМАЗЛЫГЪЫН АНГЫЛА

Джыяр амалтын тас этиб к'ойгъан затынги
Сауун, не шауун табалгъан эсенг, джангыдан
Къууан!.. Алай а, ол кёзюдеги акъылынг,
Тура эсе да, джарамазлыгъын ангыла.

КЕКГЕ ДЖЕТГЕНЧА

Кечге къалды деб, меннге к'айгъырыб
Аллыма келсе тенгим-къарнашым,
Болушлукъ керек болмагъанлыкъгъа,
Кёкге джетгенча болады башым.

КЕСИ АЙЫРЫЛГЪАНДЫ

Къобан, тенгизге къошулур ючюн,
Бир джерге джыя эмилик кючюн,
Тауланы чачыб, тюзлени бузуб,
Кеси айыргъанды кесини ызын.

ЁМЮРЛЮКГЕ КЪАЛАДЫ

Ай бла кюн хар заманда джолоучу;
Тау турады джаратылгъан джеринде.
Баласы да ёмюрлюкге къалады
Анасыны сагъышында, кёлюнде.

КЕЧЕРЛЕМИ?

Кечерлеми, башым, сеннге аякъларым,
Сен аланы элте билмей, аджашдырыб,
Кёлтюрмегенлей ауурлукъну саулай барын
Ол джазыкъла, белге джетген кюртю джырыб,
Къысха джолну узун этиб баргъанларын,
Сени амалтын ышар айыб алгъанларын?
Сезермисе, эслермисе мындан ары
Кесинги терс, аланы тюз болгъанларын?

УНАМАЙДЫ АТЛАРГЪА

Чий темир да, къаты къурч да
Джарамайла табларгъа.
Табланмаса, дупшукъ чалкы
Унамайды атларгъа.

ИЧКИ БЛА АДАМЛЫКЪ

Адамлыкъны табыу къыйын болады,
Къум зыгъырдан сары алтынны джыйгъанча,
Табылса уа, бек тыйыншлы турады,
Къоргъашынны кебге эритиб къуйгъанча.
Алай а аны ичги тюше ызындан,
Гинасууну ууучунда тыйгъанча:
— Кёрмезим да сен болгъун! — деб кетеди,
Илипинни терс джанына бургъанча.

ДЖЮРЮТАЛМАСАНГ...

Адамлыкъ сени биргенге болса,
Иги тенгингча, нёгерлик этер.
Аны биргенге джюрюталмасанг,
Иги тенгинг да къарамай кетер.

ТАМЫЗЫКЪ

Боллукъ ишни суюмчюсю — тамызыкъ!
Гюрюлдейсе, джанарыкъны джандыра,
Тас боласа, бошагъанлай, тамызыб,
Билиминги башхалагъа къалдыра.

СЮЙГЕН КЁЗ БЛА...

Суйген кёз бла суйюлген джаннга къарасанг,
Сокъур эсе да, сауладан артыкъ кёрюнюр.
Тюрсюню кёзге, халиси кёлге джараса,
Эсинг аллайгъа бир башха тюрлю бёлюнюр.

ИЙНАНМАКЪЛЫКЪ

Джер къарангы болгъанлыкъгъа, кюндюз кетиб,
Джарсымайды киши да, анга сагъыш этиб.
Джокъду бушуу, не къайгъырыу,
кыйналмакълыкъ.
Мынга сеbeb: атар тангига ийнанмакълыкъ.

ОЛДУ КЕЛЮМЕ ДЖЕТМЕГЕН

Не кеси эте билмеген,
Не адам айтханны этмеген,—
Ангады мени гурушхам,—
Олду келюме джетмеген.

АЛТЫН ЭСЕ ДА

Алтын эсе да джюлгючню сабы,
Чий темир эсе ауузу саулай:
Баралмаз башха, джюлюмез сакъал —
Борчун толтурмай, турур ол алай.

БУШТУКЪ

Тазалайса кирни, аямай кючюнгю,
Сан этмей кесинги, махтайлар ишинги,
Джумушунга кёре берилсе эд багъа,
Чыгъар эди сыйынг саулай дюн-дуниягъа.

НЕ ХАРБЫЗ, НЕ БУДАЙ

Мен топракъ болуб кюшулсам да джерге,
Заман буйрукъ берсе джангыдан битерге,
Ёсерем, джауумгъа, кюургъакъгъа да чыдай,
Болургъа сюем не харбыз, не будай...

САГЪЫШ ЭТ

Тебрей туруб, джетеринге сагъыш эт.
Джете туруб, кетеринге сагъыш эт.
Къыса туруб, тешеринге сагъыш эт.
Айта туруб, этеринге сагъыш эт.

ДЖАННГАН ДЖУЛДУЗ

Джаннган джулдуз, джарыкъ джашаб,
учуб ёлдю.
Кёкге, Джерге джарыкъ тёге, белги берди.
Къайгъырдыла! Сукъландыла кёрген-кёрген.
Къалай игид... ёле туруб, алай ёлген!

ДЖАРЫКЪ

Джангыз джаркъа да джанады джарыкъ,
Джылыу да бере, джарыкъ да бере;
Бу сыйлы ишни былай этерге
Джангыз джаркъаны къолундан келед.

ДЖУНЧУМАСЫН

Бара барыб, батыб къалыб батмакъда,
Къыйынлашыб чыкъгъан эсенг, бир талай
Бир белги къой сени ызынгдан келгеннге:
Хали билмей джунчумасын ол да алай...

ТИРМЕН

Кёб болгъанлыкъгъа тирменни сууу,
Къырыгъы бла акъмаса бирден,
Бурулмай чархы, айланмай ташы,
Тохтаб къалыргъа боллукъду тирмен.

АТА ДЖУРТНУ ХАЛКЪЛАРЫНА УШАЙЛА

Бармакъларым барысы да къолумда
Айырылмай, мен билгенли джашайла.
Урунууда, шохлукъ джашау болумда
Ата джуртну халкъларына ушайла.

АККА БЛА МЕН

— Алгъа да барма! Артха да къалма!
Ортасында бол! — десе да акка,
Къайда болсам да, башхасы джокъду,—
Керек джерими санайма табха.

АДАМ

Адам барады ёсгенден ёсюб,
Кеси кёлюне джетгинчи кеси.
Кеси джаратыб тебресе кесин —
Ызына айлана башлайды ёсюм.

* * *

Гитче суугъа да керекди кѣпюр,
Ол да турмайды бирча таркъайыб,
Гитче даугъа да керекди ёкюл,
Келмесин десенг андан да айыб.

* * *

Отну сагъышы —
Джукъланмай джаныу,
Сууну сагъышы —
Тенгизге барыу.

* * *

Игиден — игилик,
Амандан аманлыкъ,—
Елген кюнлеринде
Артларында къаллыкъ.

* * *

Къаядан таш къобса,
Чауулну кѣб этер.
Тилчиден сѣз чыкъса,
Дауурну кѣб этер.

* * *

Тамчы тама турса,
Тешиб ётер ташны,
Заман бара турса,
Чыммакъ этер чачны.

* * *

Джоргъа джолну къоркъутур,
Джигер — ишни!
Мухар ашны къоркъутур!
Чабхын — тишни!

* * *

Харбыз — сууу бла,
Чакъгыч — къууу бла,,
Адам — бети бла,
Мал а — эти бла.

* * *

Билмегенин билмегениге
Акъыл юретиу:
Мияланы балта бла
Уруб тюзетиу.

КЪЫЙНАЛМАГЪАН ЗАУУКЪНУ ДА БИЛМЕЙДИ

Иги болуу — ауур ишди дейдиле,
Таш кёлтюрюб тик ёргеге чыккыганча,
Аман болуу — кыйын тюлдю дейдиле,
Чана бла эниш сюрем учханча.

Кыйналсанг да, энишге тюл, ёрге бар —
Миналмагъан кёраллыгын кёрмейди.
Керек болса, сына: исси, сууукъ, къар! —
Кыйналмагъан зауукъну да билмейди.

* * *

Ашау бола эсе чириген чаккыганнга,
Бир керекли затны зыраф этмей кеси,
Болмагъыз гурушха чириди деб анга,
Алай чирюде да джокъ туююдю ёсюм.

* * *

Къарнашыма мысты,
Эгечиме татлы
Къалай биширтейим
Бир чоюнда какны?

БАТМАКЪ

Емюрлюк батмакъ! Кесинги сакълаб, тураса джатыб,
Орун алсанг да, чакъмайса битиб, акъмайса саркъзыб.
Энтда кеч тюлдю! Турма быжылдаб, кебдир кесинги.
Джангыдан башла! Гоккалай джашна! Тюзет терсинги!

КЕПЮР

Сен хайырлыса, сен насыблыса, «къайнайса»:
Эки джагъаны джолларын бирге байлайса.
Мен да насыблы болурем, сеннге ушасам:
Джюрек джолланы бир-бирлерине къошалсам.

* * *

Эки тенгим бир-бирине «эт бла бычакъ»
Болгъанлыкъгъа, мен алагъа тиймем джумушакъ.
Ол экисин шох этиуде болурма башчы,
Эталмасам, мен—тюз джанлы, терсле уа—къаршчы.

* * *

Езен ишинги сыртха чыгъарма,
Эртде кюнюнгю кеч этме.
Этер затынга огъай дей турма.
Кесинги алайгъа ёч этме.

* * *

Булут — джелни джубанчы,
Сабий — элни;
Джангур джерни къууанчы,
Амма — тёрню!

* * *

Эркинлигим болгъанлыкъгъа:
Акъыртын
Джюрюрге,
Керек тюлдю терк келгенни
Аллына
Кирирге!

Бар эсе да дженгил атлаб
Джетерге
Мадарым,
Боллукъ тюлдю алдагъыны
Басаргъа
Табанын.

Мен барлыкъма къарыуумча,
Акъыртын,
Акъыртын,
Не къызыу.
Джерни юсюнде кълалыр кибик
Кесими
Энчи ызым.

УРУНУУ БЛА СЮЙМЕКЛИК

* * *

Урунуу бла суймеклик —
Бири тёнгекди, бири — джан.
Аласыз татыу айырмаз
Джашагъан адам дуниядан.

БИЛИБ КЪОЙ

Адамланы ичлеринде бир адам
Къалгъанладан эсе сейир кёрюнсе,
Кёрген сайын талпыб джюрек, кызыб джан,
Анга сени эсинг энчи бёлюнсе,
Чыдамасанг кёрмесенг да, кёрсенг да,
Сезимлеринг талпыуунга салыб бой,
Адамлагъа къялай-алай десенг да —
Джюрегинги къабыннганын билиб къой.

БИР КЪУАНАМА, БИР КЪАЙГЪЫРАМА

Бир къуанама, бир къайгъырама
Сени замансыз таныгъаныма.
Ташыудан хайыр болгъанча,
Заран да барды мени джаныма.

Сен кёк таланы сейир гоккасы,
Башха джанладан тюрсюнюнг башха,
Биз джай кёрюшсек, иги боллукъ эд,
Кечигиб къалыб тюбешмей къачда.

Алай болса да, мен кёралама
Чакъгъан джайынгы, чыкъгъан джазынгы.
Къайсы насыблы аууз ачхан эд,
Чакъгъан чагъында сеннге базыныб?

Сокъуранама таныгъаныма!
Бек онгсунама, бек сокъурансам.
Къачыма къайтыб, джаз эталырем,
Мени кесиме сен энчи аталсанг...

КЪАЛМАЗ ЮЧЮН КЪУРУ

Айтмай туралмайма,
Айтханыма эсинги
Ийсенг, иймесенг да,
Мени джашауума
Киргенсе чыкъмаздан,
Сюйсенг, суймесенг да.

Сюйсенг, суймесенг да,
Джырларыкъма сени,
Сормагъанлай санга,
Соруб айланыргъа
Джюрегим эркинлик
Бермегенди манга.

Джырчыны джюрютген:
Джырчыны джюреги —
Джюрекини сезими,
Мен мени билгенли,
Джюрютдюм аланы
Чыкъмай бир сёзюбюз.

Мен сени билгенли,
Джюрек — сени ызынгдан,
Сезим да аны джанлы;
Сюйсем, суймесем да,
Атланама мен да
Ала баргъан джары.

Сени таныгъынчы,
Джокъ эд джюрегими
Бир да аллай адети,
Кертиге ёпкелеме, —
Къалай болду эсе да
Анга бир зат этдинг.

Ол мени не хоншум,
Не тенгим туююдю, —
Джашайды ичимде.

Эсим да аны джанлы, —
Экисин хорларгъа
Джетмейди кючюмден.

— Джырлама! — дей эсенг,
Келиш ала бла,
Мен къалайым тохтаб,
«Тохта!» — дегенликге,
Къалай тохтарыкъды:
Ол булбул, сен гокка!

Сени таныгъынчы,
Джюрек бла дауум
Болмай эд арада.
Сени таныгъынчы,
Ол джумушчум эди,
Мен эдим тамада.

Сени таныгъанлы,
Джюрек — мени ханым,
Мен — анга дигиза.
Учунады санга:
Талпына да сюе,
Джангыра да кыза.

Сени таныгъанлы,
Мен — джюрекни кзулу,
Джюрек — мени бийим,
Этерикме кзулдукъ!..
Ол талпыгъан затдан
Къалмаз ючюн кзуру!

БУЛУТЛАНЫ БАШЫ БЛА БАРАМА

Булутланы башы бла барама,
Алай деген — джети кёкню биринде.—
Сюймеклигим сени бла къалгъанды,
Къайда эсе да Минги Тауну тубюнде...

Булутланы башы бла барама,
Мени къатыш учадыла кёбле да,
Сенден ариу Джерде да джукъ джокъ эди,
Сенден сейир зат кёрмейме кёкде да.

Булутланы башы бла барама,
Белгисизди джолну мындан арысы.
Арабызда тартылгъандан тартыла —
Сюймекликни юзюлмезлик халысы.

Булутланы башы бла барама,
Анча сайын джолну узакъдан-узагъы,
Мен къалайгъа къарасам да, аллымда, —
Сюймекликни джибермезлик тузагъы...

* * *

Айны кечеге, кюнню кюндюзге,
Чолпанны тангига бердиле.
Экибизни да бир-бирибизге
Алай тыйыншлы кёрдюле.

НАСЫБ БИЗГЕ ДИГИЗАЛЫКЪ ЭТЕРЕД

Мен' дуњыда муратыма джеталсам:
Алай деген: сени нёгер эталсам,
Сен джанымда джанкылышча джашнаренг,
Мен да не ёлмей, не къарт болмай джашарем.

Кюн кёрюрек Кюню тюбю дуњыда,
Тюбетмезем не бушуугъа, не аджалгъа,
Сейир ёмюр зауукъ бла ётеред,
Насыб бизге дигизалыкъ этеред.

БАТЫБ БАШЛАСАМ...

Терен тенгизде батыб башласам —
Сен кыйырында, мен ортасында.
Къутхармады деб гурушхам болмаз,
Узакъда эсем сени къатынгдан...

Чыкъмаз тенгизде батыб башласам,
Сен да къатымда: кёрсенг халымы...
Мени себебли джан берлик болсанг,
Батма къой мени! Сакъла джанынгы!

Тюбсюз тенгизде батыб башласам,
Сен къайгъырмасанг... Сау къалсам анда...
Мен сени бла бирге джууунмам,
Бир тенгизде тюл, бир океанда...

ПОЭТ СЕНИ

Аздырмайын чырайынгы, тюрсюнюнгю,
Сейир этиб бир кюнюнгден бир кюнюнгю,
Сени бла кьууандыра тёлюлени,
Туудукълагъа сакъларыкъды поэт сени...

КЪАДАР БЛА ПОЭТ

Къадарны иши: бир джандырыу,
Бир да джукълатыу.
Поэтни иши: джандыргъанын
Джукълатмай туруу.

Поэт кёрмей, къадар кыллы
Къалса — Лейланы
Атын-чууун да билмейин
Къалырек аны.

Поэтлелле салыб тургъан
Эсине халкъны:
Кемисханны, Акътамакъны
Эм Бокучакъны...

ХАЛКЪДАН

* * *

Бу кесими энчим тюлдю —
Халкъны заты.
Олду ие этгениме.
Мен — мамматы.

ТЁРЕ

Ай тийгенди, акъ джарыгъы кюндюз кибик,
Кёк къырдышда джатыб-джатыб эки джигит,
Бири, билек джастыгъына таянганлай,
Кирпик къакъмай турад алай — сагъайгъанлай.

Экинчи уа хурулдайды, тынчды джаны,
Къара джамчы саулай джабыб юсюн аны,
Джери — джастыкъ, терилиги — кийиз тёшек,
Тёшегини туюб бла кырдык тёшеб.

Ала бла ай да батды, танг да атды.
Джукълагъанны байталы да тайчыкъ табды!
Сагъайгъанны минген аты эркек атды,
Ол тайчыкъны алыб келиб атха такъды.

— Уян! Уян! Джукълар ючюн ёлемисе?
Мени алашам тай табханды, кёремисе? —
Дегенинде, джаш уяныб, нёгерине:
— Сен алдайса! — деди, тайны кёргенинде.

— Кёз кёргенни дженгеме деб кюрешме сен,
Ат табханды... Кесим къараб тургъанма мен...
Андан ары даулашалмай тай иеси:

— «Тёреге барайыкъ!» — деди джунчуб кеси.

Быллай халгъа джолукъдула джолда бара:
Термилелле бир-бирине ана, бала,
Ачдан джунчуб, тутмай тайчыкъ башын ёрге,
Байтал къызыб, къуюлады сютю джерге.

Алай бла, уллу къойну тюшю болуб,
Джетгендиле тёре этилген юйню соруб.

— Тёре джокъду, нек келгенсиз? — деб къатыны
Алларына чыгъыб келди эки атлыны.

— Тёре джокъду, алай а ол къайтыргъа, мен
Сиз айтханны джарашдырыб айтырма мен.

— Бу джукълай эд, танг а джангы атхан эди,
Кёзюм кёрюб, атым тайчыкъ табхан эди,—

Деди бири, къызармайын къаты бети,
Билдирмезге мурат эте кир иннетин.
Экинчи джаш а, сакъламайын чыртда кёзюу,
Вылай сорду, къысха бёлюб аны сёзюн:

— Эгечим, сен эшитдингми муну айтханын?
Ким кёргенди эркек атны тай табханын?

Сора, сёзню серге бура, ат иеси::

— Айт, эгечим, къайдад, — деди, — тёре кеси?

— Минги Таугъа от тюшген да дунья кёре,
Къара суудан элек толу бир суу да алыб,
Джукълатыргъа деб кетгенди бюгюн төре,
Джаныб халек болгъунчуннга, дженгил барыб, —

Деди къатын, аз тынгылаб, кёб ангылай,
Кючлегенни этген ишин терсге санай.
Быллай джууаб къалай ачыу болмаз анга:
Байталы тюл, «эркек аты тай табханнга?»

— Тарыгъуугъа тынгыламай, салмай кечим,
Етюрюкню нек айтаса, иги эгечим?
Боллукъмуду от тюшерге Минги Таугъа,
Минги Тауну нек келтирдинг бизни даугъа?

— Ачыуланма! Эркек ат тай табхан джерде
Нек болмайды Минги Таугъа от тюшерге?
Къайтар тайны! Хыны тиер төре келсе,
Бар — джокъ болур! Джокъ — бар болур,
ол «Бол!» — десе.

Энди табды тай анасын, байтал тайын!..
Былай чыкъсын, тюзлюк тюбге тюшген сайын.
Бир джол бла джюрюмейин мындан ары,
Атландыла джолоучула бирер джары.

Төре къайтды!.. Ингир ала бир джарытын,
— Эки эркиши келген элле! — деди къатын.
Дау уллу эд: былай-былай, тай амалтын
Сени орнунга кесим этдим төре шартын.

— Иш ызына сөгюлмезча джетиб эсинг,
Аллай даугъа къаллай төре кесдинг кесинг? —
Деб сорду да — айтылгъаннга тынгылады,
Болгъан ишни башдан аякъ ангылады.

Не эсе да бир зат келиб акъылына:
— Къатын! — деди, — төре, къараб къатынына, —
Сен кет юден! Огъай десенг, мен кетейим!
Айырылмай боллукъ тюлбюз, ант этейим!

— Кетмей болмай эсе, — деди къатынчыгъы
Мыдах халда, шош ауазы мутхуз чыгъыб: —
Мен кетейим, нек кетесе сен юйюнгден?
Алай джангыз бир тилегим барды сенден:

Юйюбюзде кесим суйген бир зат бард да,
Алыб кетсем, урушмазгъа сёз бер артда.
— Болсун! — деди, джылы ышара, анга төре,
Алыб кетсе, урушмазгъа сёзюн бере!

— Энди, — деди кёб тынгылаб эсли къатын, —
Вылай болса сые эдим, мени сартын:
Мен эл кёрюб келген эдим төре, санга.
Таша чыгъыб кеталмайма, төре эт анга.

— Тюз айтаса, — деди төре, — чакъыр элни, —
Бир кесекден къонакъ-тюшюн басды төрню.
Джассы артына дери барды ичиу, ашау,
— Бу кетеди. Джокъду бизде не сёз, не дау.

Муну айыбы: акъыллыды къатын менден,
Кесинден онглу уа керек тюлдю эрге,—
Деди төре, айгъакъ эте джарлылыгъын,
Джашырмайын къонакъладан чырт бир джугъун.

Джыйылгъанла, аны айтханын тюб-тюз кёре,
Ичедиле!.. Ахырында джекди төре
Ат арбаны, кюбюрюне орун салыб,
Джатдырдыла эсиргенни алыб барыб.

Эл чачылды. Юйде къалды къатын кеси.
Арбада уа хурулдайды баш неси.
Арам-къарам этмей, джегиб ол атланы,
Эр юйюнден ата юйюне терк атланды.

Танг атханды... Бошалады энди джолу,
Бу барыудан юйге барса, къалай болур?
Не эсе да бир сир сагъыш басыб эсин,
Кючден-бутдан эсгереди кеси кесин...

Сора төре джукъусундан бери уяныб:
— Къайрыса? — деб соруу сорду муну таныб.
— Эрим мени къойгъанды да, ата юйюме
Келеме! — деб джууаб берди, таб суйюне.

— А мени уа къайры элтесе? — деди киши.
— Айыб этме! Ол а мени кесими ишимд:
«Юйюбюзде кесим суйген бир зат бард да,
Алыб кетсем, урушмазгъа сез бер артда!» —

Дегенимде, эсингдемид сёз бергенинг?
Ма сен эдинг, кесим суйген зат дегеним.
Энд не дейсе, айтханынгы барын этдим,
Сен «Хо» — дединг, кесинги да алыб кетдим!

— Къой энди, къой! Баларына бур атланы,
Бир инсанига билдирме сен бу затны.
Ант этеме: «Луруу болсун!» — демем санга,
Джетдирмесем, эсгерте тур анда-санда.

Тёре кеси джюгенлени алды къолгъа,
Ат арбаны бери буруб салды джолгъа,
Джашау энди алгъындан да сейир барад:
Иги къатын — элге татыу, эрге къанат!..

КЮНДЕШЛЕ

Билгенин къатында
Билмеген тас.
Х а л к ъ д а н

I

Уллу сууну бир джанында бир талада
Тура эди юч къатынлы бир тынч киши,
Хар кюн сайын: уруш, тюйюш, дау алада, —
Джокъ эд аны тюйюшгенден башха иши.

Бирси джанында уа биреу — бир къатыны,
Джарашханын кёрсенг аны хар затыны —

Дауур да джокъ, суйюр да джокъ, экиси да
Джашайдыла зауукъ эте кертиси да.

Бир кюн эрле тюбешдиле уугъа барыб,
Селешелле энди сёзден сёз чыгъарыб:
Кёб къатынлы бек тарыкъды къатынладан.
Аны халы: джазыкъсыныр кирик адам:

— Ма кёресе, шкогуму джерлегенме.
Къайтмаз джары атланьргъа тебрегенме,
Сени былай ётгенинги кёрюб кенгден,
Бир тюбейим деб, келгенме кесим сеннге.

Тамадасын, ортанчысын, кичисин да —
Ёлтюреме мен быланы ючюсюн да,
Андан сора манга кёзюу джетерикди,
Мурдар джаным бу дуньядан кетерикди.

Оноу этиб басдырырса ёлюклени,
Ала болгъан джерден керн къорат мени.
Мадар джокъду, къаргъышылыкъды мени артым,
Хайда! Сау къал! Буду сеннге осиятым!

Тынгылагъан, айтылгъаннга къулакъ салыб,
Сагъышланы тенгизинде джюзе барыб,
Не эсе да, неге эсе да кёлю джарыб,
— Ауушдурамыса? — деди шош ышарыб...

Адам хазна кёрген болмаз быллай затны.
Къол тутдула, бегитдиле кесаматны.

Уллу суугъа аякъ кѣпюр этгендиле,
Экиси да юлерине кетгендиле.

Къайтхандыла, хар ким джыйыб юйдегисин,
Этейик деб сѣзню табын, ишни игисин.
Бир къатынлы, ол джанына ётюр барыб,
Ючюсюн да бирем башха кѣрюб, таныб,

Чынг ариуун алгъанды да деу къойнуна,
Юйю таба тебрегенди суу бойнундан.
Сора тохтаб арасында тар кѣпюрюн,
Тиширыуну кѣлтюренича кѣлтюрюб:

— Къарачы!— деб ташыб келген ёхтем суугъа
Ол соргъанды къойнундагъы тиширыугъа:
— Эринг сени нек тюеди, неди къаугъа?
Тюз айтмасаыг, быргъарыкъма ма бу суугъа!

— Тос тутаса дейле меннге, атым — «саякъ».
Ол себебден кѣлтюреме кюнде таякъ...
— Хайыр, болсун, этгенниги кечсин къадар!
Сени ёлтюрмей, сау къояргъа барды мадар!..

Экинчисин алгъанды да деу къойнуна,
Юйю таба тебрегенди суу бойнундан.
Сора тохтаб, арасында тар кѣпюрюн:
Тиширыуну кѣлтюренича кѣлтюрюб:

— Къарачы!— деб ташыб келген ёхтем суугъа,
Ол соргъанды къойнундагъы тиширыугъа!

— Эринг сени нек туюди, неди кыаугъа?
Тюз айтмасанг, быргъарыкъма ма бу суугъа!..

— «Къолу чибид» — дейле меннге, атым — «гуду»
Тююшдюрген, туюдюрген да мени — буду.
— Хайыр! Болсун! Этгенинги кечсин къадар!
Сени... ёлтюрмей, сау кыояргъа барды мадар!..

Ючюнчюсюн алгъанды да деу кыойнуна,
Юю таба тебрегенди суу бойнундан.
Сора тохтаб, арасында тар кёпюрню,
Тиширыуну кёлтюренича кёлтюрюб:

— Кыарачы! — деб ташыб келген ёхтем суугъа,
Ол соргъанды кыойнуудагъы тиширыугъа:
— Эринг сени нек туюди, неди кыаугъа?
Тюз айтмасанг, быргъарыкъма ма бу суугъа!

— Бири кыахме, бири гуду — кюндешлерим,
Ала амалтын, таб мени да туюд эрим..
Сёз тыймайса дейле меннге, «тилчид» — атым! —
Дегенлей, джаш, бошалгъынчы сёзню да арты:

— Сен кёреме «кзуртну башы телче» — деген,
Тилинг бла шош юйюрге кыайгъы берген.
Бар батмасын, джокъ чыкымамын, кечсин къадар!
Сени, ёлтюрмей, сау кыояргъа джокъду мадар! —

Дегенди да, узунтилни шоркъалагъа
Быргъагъанды; ауузу да отча чагъа,

Терен кѣмдю хыны шоркѣа тиширыуну,
(Ол кѣачан да адетиди уллу сууну)
— Аман болду! Суугѣа атханын аман этди!
— Иги болду! Тѣртню орнуна биреу кетди!

— Эртде этерге керек эди энга уа алай,
Уялмазны, биз билиб да, ма, бир талай
Айыблары чыкѣгѣан элле мынга дери,
Муну тили бла сойду алгѣын эри

Кюеуюн да, кѣарнашын да, атасын да,
Болмагѣанлай бирини бир хатасы...

II

Мен кѣутулдум, ол тутулду, тели киши!
Эки кѣатын, хар бирини бир бедиши,
Елген ёлдю, тили сылтау болду джаннга,
Басдырдыла... Джыламады киши да анга,—

Деб кѣутулгѣан аллай сагѣыш эте эди,
Аны кюню кѣууанч бла ёте эди.
Джанына бек джарай эди тиширыуу,
Джюрюмей эд даурну уа — аты-чууу...

Ол кѣзюуде бирси джанында да сууну,
Джангы эрлери — ма, ол эки тиширыуну —
Гудучугѣа: «Иги кѣатын!» — деген эди,
Хазналаны ачхычларын берген эди.

— Тюз ангыла! Кесимлиди сёзюм мени,
Алай деген: кесим муну, мюлкюм сени!!...
Гуду къатын анга къабыл болгъан эди.
Ачхычланы бек сюйюнюб алгъан эди.

Уруналла... Бу тыбырны даууру джокъ,
Бирикгеннге, ишни чыртда аууру джокъ.
Чипи къоллу ингир сайын бек ашыгъыб,
Ол экисин отоу юйге терк ашырыб:
Кече узуну урлайд кеси ол кесинден.
Бу къылыкъны аталмайды бир да юсюнден..

Сора киши ишлетгенди бир къаланы,—
Башында да, тюбюнде да кёб патарла.
Къатынлагъа кёргюзеди ол аланы,
Белмелери тюрю-тюрю: кенгле, тарла.

Бир патарны атагъанды гоккакёзге,
Эчисиди!— деб айтханды ачыкъ, сёзде.
Аны ичинде къуджур-къуджур эшиклери,
Аджашмайын чыкъмаз кибики кирген бери.

Башхаладан башха тюрюд ичи да аны,
Адам айтыб айталмазча джарашханы.
— Бу патарынг былай некди?— дегенд арну.
— Кёб ойландым, алай этмей джокъ эди къарыу:

Тосунг келсе, кѣргюзмейин аны меннге
Джашырыргъа таб болур деб, джаным, сеннге
Сагъыш этиб ишлетгенме, къысха сѣзю,—
Дегенинде, тиширыуну эки кѣзю

Топпа-толу толу болуб джыламукъдан,
Билмегенлей, бек къоркъгъанча, ол бир джукъдан,
Ачы таууш эте, татыб таб кючюне,
Мискин джылау бла джылаб аны юсюне,

Шашхан халда, къучакълады, башын атыб,
Алай а джаш сѣз къошмады ариу айтыб...
Ол кюнмю эди, бюгюнмю эди, излесенг да —
Табсапг къойма, зинк болдула: тос да, тенг да...

Андан сора, не эсе да экиси да
Бир-биринден тоймай элле кертиси да,
Гудучу да джашаууна ёкюнмейди,
Анга киши «Урлайса»!— деб джекирмейди.

Берген да ол, алгъан да ол, оноу да анда,
Сый берелле, атын айта, энди уа анга.
Уллу суугъа уллу кѣпюр салгъандыла.
Кюндешле да шох хоншула болгъандыла!

ДЖАШЫН ВИЗГЕ БЕРЛИКДИ

Джети кърнаш бирге бирге джашай туруб,
Адам башы энди джюзге джетгенинде;
— Хар къайсысы энчи тютюн чыгъарсын! — деб
Аналары кесгин оноу этгенинде;

Джашларыны арасында чынг акъыллы
Ахмат деген кёзю джанган джигит джашха:
— Мюрзеу мадар эт! — дегенди амма кеси. —
Бирер арба джетер кибик хар кърнашха.

Джигит Ахмат, ол айтханча, аргъыш этиб,
Гёзенлери будай ундан толгъанында,
Аналары башлагъанды алгъыш этиб,
Хар неси да муратыча болгъанында.

Табылгъанны, адетдеча, бёлдюле ала,
Рысхыны джети джерге теп-тенг къалаб.
Хар бирине бек къайгъырыб, бёлюб эсин,
Тенглешдирген, юлешген да Амма кесид.

Кеси юлешди, кишиге оноу этдирмеди,
Ахматлагъа ундан юлюш джетдирмеди.
Юлюшсюзю джашы тыкъсыб анасына:
«...Амма бизге ун бермеди!» — деди ахсына.

Анасы уа былай айтды эслеб анга:
— Тын, тели! Тын!.. Тын, кёлтюрме чёбню башын:
Бизге бериб къоярыкъды энди Амма,
Ун орнуна, унланы келтирген джашын!

ТАМЧЫЛА

Таякъ джангур... Чартлайдыла тамчылары.
Аманлыкчы, тюз адамны ала барыб,
Кир иннетни толу этерге табы тюшюб,
Ёлтюрюрге башлагъанды ачхасы ючюн.

— Къутулмазса сен бу кирден.. Сойма мени!

— Соярыкъма, аяб бир да къойма мени,
Къутуллукъма! Шагъатынг джокъ, танышынг джокъ
Ёлсенг, туруб: «Ёлтюрдю!»— деб барлыгъынг джокъ.

— Шагъатдыла чартлай тургъан бу тамчыла! —
Деб бошаргъа, сойду мурдар турмай чыдаб.
Тоноун да, ачхасын да алды мурдар.
Сингирилди. Айгъакъ болмай къалды мурдар.

Сингирилди.. Унутулду.. Ай, джыл озад,
Суу тамчыла болмасала, бир деб бир зат
Кёрмегенди болгъан ишни къараб кёзю,
Тамчыла уа тынгылайла хаман тёзюб...

Тамчыла уа тынгылайла хаман тёзюб,
Сакълайдыла не эсе да бир таблыгъын.
Ёлтюрген а къайгъырмайды аны сезиб,
Кеси сартын билдирмейди чырт бир джугъун.

Ол тюрленди: сынад дейле байдан бели,
Ол юйленди: суйген къызы суйюб келиб.
Хар бир кюню тегед анга байлыкъ, насыб,
Айланады кюн ууата, къууанч басыб.

Бир джолда уа, бир джангурда келе эд ол
Юй бийчеси биргесине, узакъды джол.
Тюбюнде уа тачанкасы, гёбел атла,
Таякъ джангур, ырхы бара, джолу батмакъ.

Таякъ джангур... Чартлайдыла тамчылары.
Тамчылагъа тик къарайды киши ышарыб.
Аны кёрюб, джаш келинчик ёнкеледи:
— Нек кюлесе? Не айыбымы кёрдюнг?— деди.

— Бош алай!— деб кюрешсе да баш алыргъа,
Унамайды тиширыучукъ ийнаныргъа.
Тачанкадан тюшдю джерге кёлю къалыб,
Джалынады эр къатынга, джууукъ барыб.

— Тюзюн айт!— деб тегюлюрге къалгъанында,—
— Алдайса!— деб тамам онгун алгъанында,
Ачыуланыб, бир деб бирин къоймай, тизиб,
Ангылатды келинчикге ишни тюзюн.

«Шагъатдыла чартлай тургъан бу тамчыла»—
Деген эди, ёле туруб, джан ачыда.
Мен ышардым, аны айтханы тюшюб эсге,
Ол себебден бош санайса мени терсге...

Андан сора бир джыл ётюб эки арадан,
Гъыр-мыр болду юйю бла сора бу адам.
Ёлген джашны туумай къалгъан джаш уланы
Балта бла туураб кетди бир кюн аны!

Айтханымча, ол тамчыла болуб шагъат,
Къарындагъы къан алыр! — деб эл, джамагъат.
Ойлашдыла. Бушуу этген болмад хазна,
Мурдарлыкъгъа дженгдирмеди тюзлюк базман!

КЪОЙЧУ БЛА КЪАРГЪА

— Кече чууакъ болсун!
Кюндюз тубан болсун!
Малгъа бёрю чабсын!
Къаргъа мыллык табсын!—

Деб тилей эд — аллахындан кече къаргъа,
Тутуш тубан баса эди танг атаргъа,
Тубанда уа джанлы чабмаай болмй эди.
Джаллы чабса, мыллык тюшмей къалмай эди.

Бир кюн къаргъа тюшдю къолгъа: къойчу тутду.
Юсюнде бир тюк да къоймай, таза джулкъду,
Урушмады неда урмады. Джулкъуб бошаб:
— Бар энди! — деб бир сёз айтыб, къойду бошлаб.

Аяз кече кымыжалай къалгъанында,
Джарлы джанны къалтырауукъ алгъанында,
Былай айтыб тилегенди аллахындан;
Чыгъар ючюн сюрючюню палахындан:

— Кече тубан болсун!
Кюндюз чууакъ болсун!
Кюн шаушалыб турсун!
Манга джылыу урсун!

«ГЫРДЖЫНЛЫКЪ БАРСЫН!»

Келинчик келди къайын юйюне,
Унчукъ тиледи, джылы суйюне:

Къайын анасы алыб къабчыкъны
Къуйду да берди бир гырджынлыкъны.

«Ексюзлериме эт да ашат!» — деди.
Бар, къайын кызы эшикден кирди:

«Елгенинг ит болсун! Къалгъанынг — тонгуз!» —
Деб ачыуланыб, уругъа чаба,
Къолундан алыб ун табакъны, кызы
Терк шууудатды сауутла таба.

Бир талай заман ортадан ётюб,
Сёз да тауусуб, къурманлыкъ этиб,
Эрге берирге тебрелле кызыны.
Той этедиле согъуб къобузну.

Сора келинин чакъыртыб, къатын:
«Кызы джёнгерге бар!» — деб оноу этди.
Келин, сёлешмей тынгылаб туруб:
«Гырджынлыкъ барсын!» — деб чыгъыб кетди.

РАХАТЛЫКЪДА

•

* * *

Этда атсын рихатлыкты тинглары,
Джашау саулай Джер джюзюнде тюзелсин!
Урунууда ёмюр сюре, джуртубуз
Хар кюнюню тамбасына тубесин!

КЮН

Тийген сагъатда къыйырынг чыкъса
Тау тёпеледен джерни башына,
Къууанч тыбырлы болуб талпыйма,
Сени саулай да кёрюрге ашыгъа.

Батхан кёзюуде жарыгъынг тюше
Тауланы артына, кёкден сылджырай,
Бир къайгъырыудан бек къайгъырама,
Ташаймагъанлай турсанг деб былай.

ТОЛГЪАН АЙ

Талпыйма санга, толгъандан тола,
Джарыкъдан жарыкъ болгъанынг ючюн,
Джарыйма санга, аздан аз бола,
Дынг «тауусулуб» къалгъанынг ючюн,

Джокълайма сени кюндюзгю кёкде,
Батмай тургъанлай, кёрюнмей къалсанг,
Сакълайма сени, джашау адетде
Къарангы кече керекли болсам.

Сыйлайма сени, кечеге кёкде
Сейирлик Кюнню кёргенинг ючюн,
Сен, андан алыб, чыммакъ жарыкъны
Джердегилеге бергенинг ючюн.

Сюеме сени сейир суюмде,
Джелимауузну дженггенинг ючюн,
Джашау джуртума, нюр джашнагъанча,
Акъ толуб, кёкде келгенинг ючюн!

БУЛУТ

Чууакъ кёкде туудунг, джокъдан бар бола,
Сюйсенг, джангур бола, суюсенг, къар бола,
Аязланы тарагъында тарала,
Суусунланы джипкилинден къарала.

Кюц таякдан, суу тамчыдан, хауадан
Джанкылычны джети тюрлю кыяса,
Къазанынг джокъ, челегинг джокъ кыуяргъа,
Къадар сууну къалайынгда тыяса?

Сернегинг джокъ, чырагынг джокъ джанаргъа,
Шыбыланы отун къалай джагыаса?
Джерни, кёкню титиретиб кюкюрей,—
Аллай кючно излеб къайдан табаса?

Элегинг джокъ, сюзгючюнг джокъ сюзерге,
Джауумланы бирча къалай несе?
Устазынг джокъ, билгичинг джокъ сезерге,
Джауарынгы кимге соруб билесе?

ДЖАНГУРЛА

Джангур джауса, Джерге сормай джауады,
Кёбюсюне джелле бла келишиб;
Керек кюнде дыб деб таммай къалады,
Ёпкелеген сабий кибиб, эршиб.

Бир-бирледе къара халек этеди,
Къайта-къайта, челек бла кыуйгъанча,
Бир-бирледе кёлюбюзге джетеди,
Биз джаудуруб, биз: «Тохта!» — деб тыйгъанча.

Къалай иги боллукъ эди, джангурла,
Джерге соруб, ол айтханча келселе,
— Мындан ары санга табын этейик,
Кереклинги айт! Тартынма!» — деселе!

КЕКДЕН ДЖЕРГЕ, ДЖЕРДЕН КЕКГЕ СЮЙЮМЧЮ

Джауум джауад джауумсурай, джелсирей,
Джерге къалад, джели кетиб, джангуру.
Мылылыкдан асыу ала кесине,
Ханс ёседи анча сайын джангырыб.

Кюн тийгенди кюлюмсюрей, джылыта
Тамчыланы ичи бла сёдегей.
Нюр джанкылыч кеси кесин къубулта,
Кёрюнеди ала бла биргелей.

— Марал бузоу таба болур! — дейдиле,
Джангур джауа, кюн тийгенин кёрселе.
Кёкден Джерге, Джерден кёкге суйюмчю!
Кёзююнде быллай кюле келселе!

ЧАТ СУУ

Туугунчуннга билиб туудунг этеринги:
Тууар-туумаз къобан таба кетеринги.
Джетекледен джыйыласа, кюч аласа,
Ёкюресе, сызгыраса, ышараса.

Секирсенг да секиртмеден таукел этиб,
Айран кирик, агъарады, къоркъуб, бетинг.
Алай а сен сау-саламат, андан агъыб,
Кёгересе кёмеуюлде, къалмай агъынг.

Кеси аллынга шыбырдайса айланмада,
Къулакъланы сасытаса шоркъалэда,
Сыйлы тауну къууанч тѣкген джыламугъу,
Сен саулукъса! Сен джашауси адамлагъа!

Тауушунгу, татыуунгу, тюрсюнюнгу —
Татлы тилде, сыйген кѣзде, сакъ къулакъда,
Балсытама сени кѣрген хар кюнюмю,
Джюрек тебе, ёпке солуу алгъан чакъда.

Атланаса тенгиз табар умут бла,
Сенден алгъын кетгенлеми джолун къууа,
Къайтаса сен таугъа келген булут бла,
Тама-тама! Синге-синге! Тууа-тууа!

ТУБАН

Къаргъа-къузгъун сыйюнелле,
Тубан деселе,
Джолоучула онгсунмайла,
Сени кѣрселе.

Омакъланыб келгенликге,
Сыртладан аууб,
Сен бѣрюню татахыса,
Малчыны — джауу.

Сен уруну нѣгерисе,
Ызын джашыра;

Къоркъуундан къутхараса,
Суйюб ашыра.

Тюз баргъанны кёзюн байлай,
Аллына кире,
Аджашдырыб джибересе,
Артындан кюле.

Джерни бетин тутуш тутуб,
Бараса кёче.
Къолдан келсе, сен кюндюзню
Этеренг кече.

Сенден эсе, боран игил,
Турса да бузлаб.
Сенден эсе, кече да артыкъ —
Кёкде джулдузла.

Шылпынг, мылынг, салкъынынг да
Керек тюлд сени.
Этме мутхуз чууагъымы
Елгюнчю мени!..

* * *

Гиджах ууланиган атламаз,
Сир — атлар, ариу дюрю этмез.
Уста чалкъычы чалкъысын
Бек гиджах неда сир этмез...

ЕСЕ ЭСЕ ДА ЧЕГЕТДЕ ТЕРЕК

Ѓсе эсе да чегетде терек,
Бир талай хоншу анга да керек:

Хоншу болмаса, джелден сакъланмаз.
Хоншу болмаса, субай ёсалмаз.
Хоншу болмаса, бурушлу болур,
Хоншу болмаса, бутакъдан толур.

Къалын чегетни джоругъу къаты,
Къалын чегетни агъачы субай,
Ёселле Кюннге башларын атыб,
Бир-бири сакълай, чыныгъа, чыдай.

ЕХТЕМ ТЕРЕК

Аджал джелни джиберди да, терекни
Бир къаядан бир къаягъа аудурду.
Джашау джерде тамам анга керекли
Бир тамырын саппа-саулай къалдырды.

Сау къалдыргъан джангурларын чакъыра,
Сау тамыргъа ашау суусун иеди,
Аудуртхан да, келгенлеге баш ура,
Джыгъылгъанны чиритселе сюеди.

Джашау бла кюн биригиб, арада
Луругъаннга джылы, джарыкъ теджейле.

Аджал ийген келечиле алагъа:
«Къуу этигиз бу джатханны сиз.» — дейле.

Ехтем терек, джут аджалгъа баш урмай,
Эсен къалгъан ийнелеринг кѣм кѣклей,
Итген кюнню ёкюнюуде ашырмай,
Сен джашайса, бнягъынлай чѣрчеклей!

Юсюнг бла ётедиле башхала,
Тартынама санга миниб барыргъа;
Джашау ючюн кюреширге джашауда
Сукъланама сенден юлгю алыргъа!

ЧАПРАКЪДА

Кѣк чапыракъла сау терекледен
Тюше эселе, джетгинчи замап,
Къалай эсе да, неден эсе да —
Джолукъгъан болур алагъа заран.

Не уа саргъалыб агъа эселе,
Къачны сакъламай, ашыгъыб джерге,
Джарарыкъ тюлдю, къыйынлыкъ джетмей,
Кеслери суйюб агъалла дерге...

Эсеме тюше джашлай ёлгенле,
Сагъыш этеме, джюрегим ачый:
Ир чапыракъ да тюшмесин джерге,
Хар къайсысыны джетгинчи къачы!

КЪАУРА КЪЫРЫКЪЧЫКЪ

Къаура къырыкъчыкъ — къара суучукъда,
Тил кюйдюреди суучукъ сууукъдан.
Бир сейир саугъа ол да джашаугъа,
Джерни тюбюнден башына чыкъса!

Шоркъ-шоркъ этеди, шоркъа тилинде
Узакъ ёмюрден кёб хапар айта.
Къырыкъ салгъанны адамлыгына
Ичген-ичгени эсин сагъайта.

Кёрюрге табсам мен ол адамны,
Балгъа салырем аягъын аны.
Эт дегенинден турмазем артха,
Юренир ючюн адамлыкъ шартха!

ЁРЕ ТУРУКЪ

Ёлгенликге, аууб кетмей, ёре туруб,
Деменгили сюелесе, ёре турукъ!
Энтда юсюнге тиеди кюн, джауад джауум,
Алай а сен табигъатны ийнакълауун
Сезалмайса, озгъанды да сезер чагъынг,
Сезмесенг да, тулпар санлы деу къучагъынг!
Ётген ёмюрюнге бере уллу багъа,
Юлгю болад ёсюб келген зыгытлагъа!

БИЛИР ЭДИ ХАР КИМ КЕСИН

Мен бир таугъа соруу сордум,
Ол джууаб берди.

— Джер юсюнде менден мийик
Джукъ джокъду! — деди.

Экинчи да, ючюнчю да
Айтдыла алай,
Хар ким кесин къалгъанладан
Мийикге санай.

Башхаланы къатларына
Барсала была,
Тюбеб, сынаб — тюз хапарлы
Болсала была,

Алай айтыб бармаз элле
Соргъан-соргъаным.
Билир эди хар ким кеси
Къаллай болгъанын.

ТЫЛПЫУ

Джашчыкъ, шарны кѣбдюрюб, ойнай туруб,
Къобан таба джууунургъа баргъан эди.
Мычымайын: «Суу азыгъы болгъанды!» — деб,
Анасына къугъун келиб къалгъан эди.

Басдырдыла!.. Ана кьалды, бала кетди,
Ана адетде тентиреди, бушуу этди.
Бюкдю!.. Бюкдю!.. джарлы джанны кьара бушуу,
Кечинмеги: шарда кьалгъан аууз тылпыу.

Ол кюн сайын кьолуна алыб джылайды аны,
Анча сайын бираз тынгы табад джаны.
Тансыкьлайды, кез алмайды, андад эси..
Бир кьолуна ышанмайды экинчиси,

Ай игиди! Энди акъылы алгъын болса,
Бу сакълыкъны баласына этиб турса,
Къутсуз аджал аны джашын алмаз эди,
Аны башы бу бушуугъа кьалмаз эди.

АНАМЫ КЁРЮБ

Анангы кёрюрге
Джап-джангыз бир мадар:
Джап-джалан аякълай,
Туз джюклеб сыртынга,

Бу джолну кет да бар,
Ёмюрюнг джаяулай,
Къыйналмай ахлунга,
Къарамай артынга, —

Муратынг толлукъду,
Анангы кёрлюксе,
Алай а, не келсин,
Олсагъат ёллюксе, —

Деселе да меннге,
Чыгъар эдим джолгъа:
Къууанч бла аджал —
Экиси да алда!

Джашаргъа да сюе,
Кёрюрюм да келиб,
Елсем, ёлюр эдим,
Анамы бир кёрюб!..

САРЫ ТЕРЕК

Кёк чегетни арасында бир терек
Кёкню орнуна сары кийим киеди.
Аны кёрсем, кюнден-кюннге бекден-бек
Джаным джарсый, ичим къара кюеди...

Не эсе да тюшюреди ол мени
Джарлы анамы бир заманын эсеме.
Ачыкъ эте мындан ары джашауда
Кёк кийимни киймезлигин юсуне...

УЛАКЪ БЛА ЭЧКИ

Кийиклени арасында бир эчкиге
Окъ тийди да, ол чёргелди, барды къаны.
Улакъчыгъы къачды джоппу бла бирге.
Къайтыб келиб джокъламады бир да ол аны.

Экинчи кюн башха эчкини улакчыгъын
Атдыла да, ана къачды, бала къалыб,
Алай а ол, истемейин кеси джанын,
Баласына къайтыб келди, бара-барыб.

ДЖАНЫНГЫ ДЖАНЫ

Аз туйюлдюле кёкде джулдузла
Кюнден да сейир, кюнден да уллу.
Алай а джашау джашау болмаз эд,
Джер кюнсюз къалса, къуру ала къыллы.

Дюллю-дуньяда кёбдю дуньяла,
Тукъуму-джууугъу бизни дуньяны.
Джорукъларында джашайлар ала,
Ким да джашаугъа кесича ийнаныб.

Биреуде буудан — кесимде къоюн!
Джер бизникиди, сюейик аны.
Джерни да джери — Атаны джурту,
Алай деген а: джанынги джаны.

ЭКИ ТАНГ

Кериуанкъыргъан кёрюнсе,
Тейри джарыкъны джибинде,
Джигерни тангы атады
Джулдузлу кёкню тюрюнде.

Ханс солуу алыб силкинсе,
Эртденги чыккыны джюгюнден,
Хомухну тангы атады
Кюн таякъланы тубюнде.

ЭГИЗЛЕ

Эки эгиз кьозу бирден чабдыла аналарына,
Къайдан эсе да кючюкчюк чыккыды тюз алларына,
Андан юркдю да, бирчиги чартлаб терс джары кетди,
Негерчиги уа кыызгъан анагъа гузаба джетди.
Джетгенлигине, эмизмей анга, табхан анасы
Булджутуб турду, къайтыб келгинчи бирси баласы.

КЪОЙЧУ

Джюмел десе — кыш туугъаны,
Мызанг десе — джай туугъаны,
Алай къошмай, кьозу десе,
Джаз туугъанын бил сен аны, —
Деучен элле алгын къартла,
Тёлю алыудан хапар айта.

Джангы туугъан — къагъанаккыды,
Джаланса уа — элтир аты.
Аджал аны элтмез ючюн,
Кюрешед ол хаман къаты,
Бир тириле, бир сюрюне,
Анасындан уууз эме.

Аджал аны элтмей кьойса,
Керпеслениб, чёбле чайнар,
Сютден тоя, этден тола,
Ол болады тёбедеойнар.
Бираздан а — шатык маркъя,
Адетине тарта-тарта.

Маркъя болса, кёрне болур,
Анасына эрке болур.
Джай айлада чырна кьозу
Кюзге джетсе, джайдан озуб,
Токълу дейле кюз а анга,
Къышлар малгъя кьоша санда.

Къач артына — къраукъакъгъан
Ишек дерле, джазгъя джетсе,
Эки джылда ёнгеч болур,
Мангырамаз — юч джыл ётсе.
Терс айтмайма муну бирин,
Къзуанама, байды тилим.

Эркек токълу, азман, къочхар
Башхадыла бир-биринден,
Кесерге уа иркни аллыгъем
Мен аланы ичлеринден.

Онsegиз ат кьоюна атаб,
Къой кютгенди мени атам.
Ол да кьойчу! Мен да кьойчу!
Къой кютеме! Джокъду хатам...

БАЗА ЭСЕНГ...

База эсенг къайырыргъа,
Онг джанына бур дюрюнгю...
Нёгеринг да, сен кесинг да —
Джунчутмагъыз бир-биринги.

Ызы башха! Ызынг башха!
Эркин кышлыкъ! Сал джюрюшню!
Къаты къатыл джигеринге,
Озар ючюн быллай иште.

Ол барыудан — чыкъсанг алгъа,
«Айрымканда» къоюб аны,
«Тюу машалла!» — дерле санга
Озгъанынгы ким да таныб...

СЕМИРТИРГЕ СЮЙСЕНГ...

Семиртирге суйсенг,
Къойланы джайлыкъда
Кюнню сакълаб турма,
Чыгъар эртден чыкъда.

Ат бла да кютме!
Ит бла да кютме!
Джай да джаяу къайтар,
Арты-аллы да юркютме.

Туягъын тазала,
Аягъын асхатма.
Ашын-сууун табдыр,
Тилин ачыусатма.

Кюн башладан батыб,
Болса ингир къарангы,
Къургъакъ юзгерере
Джый тойгъан малланы.

Орнунг батмакъ болуб,
Арсар этсе сени,
Къакъыракъ къырдышха
Къур гёзенеклени.

ЧАЛКЪЫЧЫ

Север сууугъун чакъырыб кетди,
Джерни акъ къабдалын кюн оймаз этди,
Къыбыла джазын бизге теджеди,
Теджелген кеси мычымай келди.

Биргесине уа — джаз кёк кёгерере,
Сора гяхиник, дагъыда кырдык,
Кырдык ханс болду, ханс солум болду,
Джаз ётдю, кюзге ашыгъыб турдукъ.

Солумдан сора — инген неда ингил,
Ала бишерге, биченлик — чаллыкъ,

Чаллыкъны чалсанг, тюбю — къысханик,
Чалкъы ызда къалыб ёсе-ёсе барлыкъ.

Ол кёрпейгенлей, болады отлау,
Отлаудан — юрюш, андан — алысын,
Алысындан — чий, къалгъаны — къаудан,
Хайырланабыз муну барысын.

Бир джыллыкъ хансха онбеш ат атаб,
Бичен этгенди мени къарт атам,
Ол да чалкъычы, мен да чалкъычы,
Чалкъы чалама, джокъду бир хатам.

ЧАЛКЪЫНЫ ЧАЛСАНГ, АЛАЙ ЧАЛ...

Чалкъыны чалсанг, алай чал:
Чалкъыгъа аллынгы бураракъ,
Бек да сюелмей, бек да бёченмей,
Ёшюнюнг алгъа тураракъ.

Чалкъыны чалсанг, алай чал,
Тартыб кызыудан кызыугъа.
Сен чола чалыб, кесилмей къалыб,
Чёбле кюлмезча ызынгдан.

Чалкъыны чалсанг, алай чал:
Санларынг талпый, суйюне.
Халтасы тие барырча
Къысханиклени тюбюнде.

Чалкыны чалсанг, алай чал:
Тартханынг сайын кёл таба,
Бир онг кьолтукъдан, бир сол кьолтукъдан
Таймаздан кёзюу джел кьагъа.

Чалкыны чалсанг, алай чал:
Дюрюню джерге такъмайын.
Чилгъан джанынгы джар эте,
Алдыргъанынгы чачмайын.

БОЛДУМУ ТЮРЛЕНИУ

Джаяу баргъан кьартны
Ызындан джетгененг,—
Тюбюнде атынг бла,
Салам берирге да
Турсунмай кетгененг,
Озуб кьаты бла.

Атынг юркуюб, джыгъылыб,
Бир билегинг чыгъыб,
Кёлюнг кетгенинде,
Келе тургъан джаяу
Къачыб баргъан атны

Тутуб джетгенинде,
Атынга сал этиб,
Дохтурлагъа элтиб,
Терк байлатханында,

Чыкыгъанынг салыныб,
Кереклинг табылыб,
Эсинг кыайтханында,

«Аллах саулукъ берсин!
Сау кыал!» — дегенинде
Ол чынг ахырында,
Болдуму тюрлениу
Энди акылынг бла
Алгыын акылынгда?!

СУКЪЛАНМАДЫ КИШИ ДА...

Авария!.. «Волга» джанды, иеси ёлдю,
Кыайгы сёзге, басдырыгъа эли келди.
Мюкю кыалды: ийнеклери, «Жигулийи»,
Тогъай арбаз, терек бачха, этаж юю.

Рысхыдан он патарны ичи толу.
Ашарыгъы он джылына эркин болур.
Джуудула да башладыла кебинлерге.
Не эсе да дауур чыкыды анда, тёрде:

— Деуюрю да, кебини да халал хакыдан
Болсун! — деди келбетли кыарт келген халкыгъа.
Даулашдыла, сора биреу айтды чыгыб:
— Адам хакы кыатышмагъан джокыду джугыу...

Уллу эгечи, — башсыз къатын, — кебинлигин,
Къарт анасы сокъур амма деурлюгюн
Салдыла да, басдырылды ёлюк джерге,
Байлыгына сукъланмады киши да элде.

ТЮЗ

Къозлагъан тауукъ, зайынын къоюб,
Ташагъа кетсе, анда къозларгъа,
Ол баргъан джери тик, тюз эсе да:
— Тюзге кетгенди! — дейдиле анга.

Мал сюрююнден айырылса да,
Къалса да бекде, кирсе да раннга,
Алайда тюз джер болмай къалса да:
— Тюзде айланады! — дейдиле анга.

Сюйсе, мал болсун, сүйсе, адам болсун,
Джыйылмай къалса кече мекамгъа,
Чегетде, тауда, тюзде къалса да:
— Тюзде къалгъанды! — дейдиле анга.

Биреу бир джерде алтын табса да,
Къайда табды деб къарамай халгъа,
Къаяда, джарда, сууда болса да:
— Тюзде табханды! — дейдиле анга.

Адам узакъда джанын берсе да,
Къайда ауушханын алмайын саннга,
Елюк тенгизден, таудан келсе да:
— Тюзден келгенди! — дейдиле анга.

Бу сёз орнуна келишемиди?
Келишмеймиди? Сагъыш эт да бил!
Келишмей эсе, нек алгъан болур,
Нек атмай болур бюгюн да аны тил?

ТЕЛИДИ! — ДЕРЛЕ

Биринчи кере бере эсенг сен
Керекли джерге:
— Ишленмеклиги, адеби барды, —
Сау болсун! — дерле.

Экинчи кере бере эсенг сен
Орунсуз джерге:
— Къуру да алайды, къолун къысмайды,
Чомартды, — дерле.

Ючюнчю кере бере эсенг сен
Керексиз джерге:
— Таба биледи, тута билмейди,
Телиди! — дерле.

М. Ю. ЛЕРМОНТОВА

Уллу табигъат джырны нюрюнден
Сюйюб джаратхан сейир къанатлы!
Шохларынг сие, джауларынг — кюе,
Чыкъды дуньягъа ёлмезлик атынг.

Алай а тушман этген умутдан
Учханынг узакъ!.. Къоннганынг мийик!..
Джаныб джарытдынг къарангы джуртну,
Булут ичинден Кюн тийген кибик.

Сен джаратылдынг миллетге джакъгъа:
Кёлюн кёлтюре, эсин сагъайта.
Къыйын ёмюрде джунчугъан халкъгъа
Джолун кёргюзте, этерин айта.

Къара булутла тутуш тутдула
Учхан кёгюнгю, тюшген джеринги,
Замансыз урду мурдар шыбыла
Халкъ ючюн тебген сакъ джюрегинги...

Кюнню джылыуу! Джерни булбулу!
Кёк чууакъ болду, чачылыб булут.
Сюеди сени бары адам улу
Сен ёллюк тюлсе, ол ёлмей туруб...

БАЛАУУЗ ЧЫРАКЪ

Чыракъ бары да джанады, тюзю,
Джаниган бары да береди джарыкъ,
Алны ичинде джап-джангыз бири:
Хаман да джаныб, джарытыб турлукъ.

Балаууз чыракъ дейдилер анга,
Уллуду халкъгъа берген хайыры:
Кеси бошалыб къалса да кюйюб,
Джаныб турлукъду акъгъан чайыры.

ЧИРИУ БЛА ЧАГЪЫУ

Сейрсингеннге, сейирди бютюн:
Чакъдыргъан да Кюн! Чиритген да Кюн.
Джашау саулай да — чирину эм чагъыу,
Экисине да джокъду арыу-талыу.

Чагъыу да — джашау! Чирину да — джашау!
Бирер тюрлюсю экиси да аны.
Чирину болмаса, чагъыу да болмай,
Бошалыр эди арты дуньяны.

Баш тутуругъу джашауну — чагъыу!
Не ючюн десенг, чагъыуда — къарыу.
Чагъыу чагъады, чагъыуда — кючю,
Чирину чирийди — чакъдырыр ючюн!..

ДЖЮДЖЕКЧИК

С а б и й л е г е

Акъ джюджекчик, анасыны биргесине,
Мыдахлыкъны ызы да жоқъ аны эсинде.
Бирге-бирге эгешчикле, къарнашчыкъла,
Татлы ананы джылыуунда къалкъый-джукълай:

Кюнден кюннге аякълана, джюу-джюу эте,
Ана, бала бир-бирлерин эркетете,
Апныйдыла, ёседиле бек чарпысуз, —
Къалмайдыла не кесек да ашсыз, суусуз.

Бир орунга джыйды бир кюн иелери.
Кирген чыкъмаз! Чыкъгъан кирмез энди бери.
Хоншусуна аманатын этген эди,
Кеси чыгъыб къайры эсе да кетген эди.

Хоншусу уа къарамайды иесича,
Акъ джюджекчик ойлашханды ол кесича,
Тёзалмайын джашаууну къыйынына,
Учуб минди бир къанганы къыйырына.

Сыбдырылыб, гак-гук эте, къанатланыб,
Чыкъды орнундан! Айланады омакъланыб,
Кеси ата, кеси ана, кеси джюджек
Болса да, анга джашау къыйын тийгенди бек.

Кюрешеди, табалмайды аш неда суу,
Ызына уа киралмайды, этед бушуу,
Былай бла бир талай кюн ётгенинде,
Бсгек джюджек къарыусузгъа джстгенинде,

Иелери энтда къайтыб келген эди.
Терсейгенни джарсыгъанын кёрген эди.
Ашны-сууну биягъынлай берген эди.
— Бучукъ ёлмей къаллыкъ болмаз!—деген эди.

Энди акъылы алгъын болса биргесине,
Энчи чыгъыу келсе да, таб, аны эсине,
Джанын джоюу джангылычны этмез эди,
Кеси аллына терсине кетмез эди.

Симсирейди... Дарман себеп боллукъ болмаз.
Тентирейди... Бучукъ, эштда, къаллыкъ болмаз...

ТАНАЧЫКЪ

С а б и й л е г е

Бир таначыкъ турады
Автобуса мынгайыб,
Озуб баргъан джашчыкъла
Этедиле мынга айыб...

Турушмады автобус,
Онг джанына джанлады.

— Къоркъутдум! — деб батырчыкъ
Башын ёхтем булгъады.

Арлакъ барыб, гюрюлдей,
Джаргамчыкъны къазады.
Къазгъаныны себеби:
Къарыууна базады.

Бугъачыкъны сабийле
Арбаз таба тыйдыла,
— Кеч болгъанды, тынчай! — деб,
Орунчукъгъа джыйдыла.

ШОХАЙЧЫКЪЛА БОЛУГЪУЗ!

Мамурашчыкъ анасыны къатында
Ары-бери секиреди ийнакълаб,
Мараучу да наз терекни артындан
Ышанлайды, неге эсе да туракълаб...

Бусагъатда бир тюшюрсе эди ол
Тиширыуун, сабийин да эсине,
— Чёрчекликни къояйым! — деб силкиб къол,
Айыб эте, кетер эди кесине.

Бир да ажымсыз, хата чыкъды чёрчекден:
Къоргъашынны джибергенди учуруб,
Сют да, къан да шоркъулдайла эмчекден,
Айю тауну кычыртады, кычырыб.

Бир кесекден джаныуарны санлары
Къымылдамай, тохтадыла сойланыб,
Бычакъ бла сояр къанда уучу аны
Башлагъанды, ёлгенди, деб ойланыб:

Чыгыб баргъан татлы джанны тохтатыб,
Джаралы айю джауун къолгъа алгъанды.
Джан ауалда, ёлюм къара баш атыб,
Арт къарыуун аямайын салгъанды.

Кёк талада, къара ташны джанында,
Биреу джатад эмчегинден урулуб,
Узакъ бармай, туура аны аллында,
Экинчи да — башы артына бурулуб.

Излей кетген джашла къайтыб келдиле:
— Худжу арбазны эшиклерин кенгине ач!
Табханларын тюрлендирмей бердиле:
Адам ёлюк, айю тери, мамурач.

Джарым джолда джашлай къалгъан джаш ана
Бушууланы тенгизине батханды.
Джашчыгъына, ангылар деб ышана,
Мамурачны къоша, былай айтханды:

— Мындан ары сен атасыз, бу уа — ёксюз,
Атанг кеси алай этиб кетди эсе,
Шохайчыкъла болугъуз энди экигиз,
Къадар сизге чюйре затны этди эсе!

ФЕРУЗАДА

Тар тауладан
Кенг тюзлеге талпыб къача,
Джер джюзюнде
Тенгизлеге джолун ача,
Кёк толкъуннга
Акъ шоркъаны бюркюб чача,
Чокъуракъ суу
Шууулдайды Махардача.

Бир башхалыкъ:
Махар сууну шоркъасында
Минги Тауну
Эм тюрсюню, эм тауушу.
Сейирсиниб
Ичеме да, сынаб-сынаб:
Сууу бирди!..
Чыгъа болур джер ауушуб...

АЙЫБЛЫ

- Сен бёрюню нек ёлтюрдюнг?
- Ёлтюрмесем, къоймай эди малымы.
- Айюню уа нек ёлтюрдюнг?
- Ёлтюрмесем, аллыкъ эди джанымы.
- А къушну уа нек атханса?
- Аны атханым: джюджеклени дауу ючюн.
- Маралны уа нек ургъанса?
- Тюзюн айтсам — айыблыма аны ючюн!..

ТЕКЕ БЛА БЁРЮ

— Урудан бир чыгъар,
Къарнашчыгъым, мени! —
Деб кёб тилегенди
Текечикден бёрю.

— Туталсам!.. — деди ол —
Шо, къолумдан келиб:
Къалгъан бёрюлени
Да къуярем бери.

РАХАТЛЫКЪ КЕЛСИН!

Кесими тынчлыгъым —
Юйюме кёре,
Юйюю тынчлыгъы —
Элиме кёре.

Элими тынчлыгъы —
Къралгъа кёре,
Къралны тынчлыгъы —
Дунягъа кёре.

Тынч джашар ючюн
Хар адам кеси:
Саулай дунягъа
Рахатлыкъ келсин!

ПОЛТАВА

Кесегі

Пушкинeci

Къарт Кочубей тауушлукъду, уллу байды,
Къышлыгъыны кёблюгюне кёз джетмейди.
Ол джерлени аны джылкылары отлайды,
Аланы киши кютюб, гёзет этмейди.

Полтаваны тегереги къабакъланы
Аны терек баччалары толтуралла.
Кёбдю тюрлю-тюрлю хазнасыны саны:
Тыйын, къарсакъ, кюмюш да толуб туралла.

Кёбдю муну киритлеб джашыргъаны да,
Аз туююдю кёз туурада тургъаны да;
Алай а ол махтанмайд не хора атлагъа,
Не Къырымдан келген алтын джасакълагъа,

Не атасындан къалгъан джерге, джайлыгъына,
Не, аны кибиc сыйыннгысыз байлыгъына;
Бир кызы бард, ол ариудан нюр джанады,
Къарт Кочубей ма аны бла махтанады.

Полтавада чыракъ этиб излесенг да —
Мариядан ариу джокъду, бард десенг да,
Ол ёседи келеккеде эркелениб,
Мууал болмай, чагъыб турлукъ гокка кибиc.

Киев сыртлада бусакъча, субайд сапы,
Атлагъаны, сан джыйгъаны ушайд аны
Дууадакъны кёк кёлледе джюзгенине,
Тау маралны дженгил, таб джюрюгенине.

Джулдузлача джашнайдыла нюр кёзлери,
Кёмюк кибик, чыммакъ-акъды ёшюнлери,
Къыналача къызаралла эринлери,
Юсю бла мийик, сылгъыч санларыны

Булутлача къаралалла чачлары аны.
Тыш тюрсюню къыллы къалмай, Марияны
Акъылы бла намысы багъаланыб,
Хар къайда да ауузгъа тюшдю махталыб.

Ол себебден Украина бла Россия
Чынг маджал кюеулюклени джибердиле,
Алай а, бугъоудан къачханча, Мария
Некяхдан къоркъуб къачханын эсгердиле.

Ол, тюнгюлтюб: «Огъай!» — деди хар айтханнга.
Сора Гетман кеси келечиле ийди анга,
Ол къарт эди, серлегенед аны сагъыш,
Ётген джылла, болгъан ишле эмда уруш.

Алай а ол, къайнаб джюрекде сезими,
Джашлыкъдача, суйдю, болмай чырт тёзюмю.
Джаш джюрек терк сюеди да, терк сёнгеди,
Суймеклик андан кетеди эм келеди.

Ташча къатхан джюреги уа къарт адамны
Аныча суйюнюб, алай ойнамайды,
Аллай кызыныула бла кыйнамайды,
Не къаджыкъмай, не ашыкъмай, ол акырын

Суймеклик отда кюе эд ол ахыры,
Алай а кеч кыызгъан кызыу чырт джукъланмаз,
Аджал айырмайын, андан айырылмаз...
Джур тюл эди учхан къушдан къоркъуу сезиб,

Къая ранда бетджанына джанлай баргъан,
Келинлигед тыш юйде титирей безиб,
Бегим сакълай, кеси булджуй, инджий тургъан.
Ачыб-чочуб, къара кюйюб, бурнуна ётюб,

Келди сора анасы, кызына джетиб,
Айтды анга джумдуругъун къаты этиб:
— Уялмагъан къарт начасны, кёр сен аны,
Болургъа болмазлыкъ затны айтдыргъанын.

Биз сау болуб, ол муратына джеталмаз;
Огъай, огъай!.. Аллай гюнах ишни эталмаз,
Ол болургъа керекди атасы эм тенги
Кеси ат атагъан гюнахсыз сабийни,

Ол ангысыз ёмюрюню ингинде,
Анга эр болуб, джашар мурат этди бирге,—
Титирелле Марияны сан болгъаны,
Къабырдан къобханча болуб тюрсюню аны.

Сора, ёлген адам кирик, сууукъсураб,
Босагъагъа шаркъ деб ауду ол ойсураб,
Аязыды. Эки кёзюн энтда джумду.
Бир сёз да айтмай, ол болумда алай турду.

Атасы да, анасы да джюрегине
Джубанч излейдиле къор бола, джюгюне.
Алас-булас болгъан оюн ачаргъа деб,
Ол басынган сагъышларын чачаргъа деб

Керексизге кюрешдиле: тыкъсый, джылай,
Эки кюнню джукъ да айтмайын турду былай,
Джукъуну уа чырт унутду, инджиб джаны,
Ючюнчю кюн тууарылды отоу аны.

Киши билмед: къайры, къалай тас болду къыз,
Алай а эшитди ол кече джап-джангыз
Бир чабакъчы ат аякъ тауушну ётгенин,
Кетиб бара къазакъны сёз сёлешгенин,

Тиширыуну шыбырдаб джууаб этгенин,
Эртденбла уа кёрюнгенед бек ачыкъ да
Сегиз нал ыз биченликде эртден чыкъда.
Бир-бирледе джаш адамны бурмалары,

Джангы тюк ургъан сакъалы, мыйыкълары
Огъай эсенг, таб къартны сызлы бети да,
Агъаргъан чачы да, къаты келбети да,
Ариулукъну кёргюнчюсю боладыла,

Сюймекликни терен сингдираладыла.
Бар сонгура, Кочубейни кюлагына
Аман хапар эшитилди узаймайын:
Къыз киргенд аманлыкчыны кючагына,

Намысын, сыйын да унутуб, уялмайын!
...Къаллай ыйлыкъ! Ачыгъандан кюе, джана,
Хапарны ангылаялмайла ата, ана,
Бир заманда болгъан болушлусу джетди,

Ол кесини бек къоркъунчлу болумунда
Джаш озгунну таша сырын ачыкъ этди
Атасыны, анасыны алларында:
Бюсюремей, бирча тынгылауу бла,

Къыз тилегенлеге джууаб эте эди,
Ахсынаед, джашыртын сылтауу бла
Инджиу аны кюру да инджите эди.
Гоппанлада чагъыр къайнаб, кюмюклениб,

Чам, накъырда кызыу баргъан учурууда —
Джангыз Гетман айтхан сөзге эсин бёлюб —
Ангылашды нек тургъаны ол кюру да.
Гетман джарлы эмда джаш кёзюлеринде,

Сыйлылыкъ аны билмеген кюнлеринде
Этген джырланы таралтыб хар заманда,
Нек сюе эди ол алай джаны кириб,
Ачыкъ болду нек тургъаны ол хаман да.

Тиширыуча болмай, эркек ырыу кибик,
Украинаны несини атлы аскери
Саф-саф болуб, ариу тукъум тизилгенни,
Зурналаны зынгырдагъан тауушларын,

Къраллыкъны белгисини тамгъаларын?
Къарт Кочубей тауушлукъду, уллу байды,
Кёбдюле аны джууугъу, тенги-билеги.
Ол кесини сыйы сакълаб къалаллыкъды.

Полтаваны ол къозгъаб къобараллыкъды,
Къаджыкъмайын, таб кесини арбазында
Къанлы джаудан ата дертин алаллыкъды,
Ол кесини гюнахсыз къоллары бла

Душманына сууукъ кезлик сугъаллыкъды;
Алай болгъанлыкъгъа бир башха акъыл аны
Ол сагъышын тюрлендиред башха джары.

* * *

Ол кёзюуде джауларыны кылыгъындан
Къоркъуу адет къала-къала бара эди.
Кючюн джыйыб Петрну акъыллылыгъындан,
Джаш Эресей бир джумдурукъ бола эди.

Илму сыйы да аны алай ёсген эди,
Ол кёб тюрлю устазны да кёрген эди.
Эсде-бусда болмагъан бир къанлы дерсни
Швед патчах, эт деб, анга берген эди.

Джазыуна боюн сала, кесин тыя,
Россия хазырланад, кючюн джыя.
Ургъан сайын джилтинлери чартлаб бирден,
Ауур чёгюч къурч биширед чий темирден.

Джигит Карл махтанды да, ачды къаугъа,
Тайды аягъы, къалды башы табсыз даугъа.
Тар ёзенни кючлю келген шайтан джели
Иннген хансны джатдыргъанча, къаты уруб,

Халек эте хар тюбеген орус элин,
Ол келеед Москвагъа аллын буруб.
Бу джол бла мынга деричи да бизге
Башха тушман келген эди джерибизге.

Кючлю аскери шымдым болуб къырылгъанед
Сора къачыб, башы бедишге къалгъанед.

* * *

Тебреед, тынгысызед Украина,
Эртде огъуна къызгъан элле джилтинлери,
Эскиликни шохларыны къаны къайнаб:
Излей элле уруш оту тютюилерин.

Бек махтаныб тилей элле, Гетман кеси,
Мычымайын ала айтханнга бёлюб эсин,
Къзауатны бугъоуларын бошларыгъын,
Карлны да кеслерине кёшарыгъын.

Аралатыб Мазепаны джан-джанындан:
— Кеч этдинг, кеч!... — дей эдиле, андан-мындан.
Къарт Гетман а бузмай эди, кеси сартын,
Ала ючюн деб Петргъа бир берген антын.

* * *

Кесин чырта бошламайын ол алагъа,
Башчылыгъын эте эди Украинагъа.
Сёзге къулакъ салмагъаннга ушай эди,
Иче-тарта, кюн ууата джашай эди.

* * *

— Нек этеди Гетман былай? — делле джашла.
— Джылы келгенд, тайышханды башдан-башка,
Ишлей-ишлей, джашай-джашай, къарт болгъанды,
Джигитликни бурун оту джукъланганды.

Бармыд энди тутар кючу Мазепаны
Къалтырауукъ къолу бла булаваны?
Керек эдик къазауатны бир ачаргъа
Бизге джаулукъ этиб тургъан Москвагъа.

* * *

Къарт болса да, сау болсаед Дорошенко,
Аны кирик джаш болса да Гордеенко,
Неда бизни Полей, неда Самойлович,
Ол заманда бизде болгъан аскерлик кюч!

Душман джерде къарда ёлген къазакъланы
Къырдырмазед, къутхарыред ол аланы,
Малороссия да мыдах болмаз эди,
Аскерлери джау кълунда кълалмаз эди...

* * *

Ма бу халда джигер джашлыкъл дууулдады,
Арт сагълшынын эталмайын, табсыз джанды.
Эсгермеди боллукъл ишни чълйрелигин.
Ол унутду Ата джуртну джесирлигин.

* * *

Ол унутду Богдан этген кълзауатны.
Хорламланы, бузулмазлыкъл кесаматны,
Ол унутду аталаны заманларын
Ата джуртка кетмез сълйны салгъланларын.

* * *

А кълртлыкъл а, эслеб, атлаб, марайды ол,
Хар бир затха ишек болуб къларайды ол,
Этерин, этмезин да терк башламайды,
Арт сагълшынын этмей, кесин бошламайды.

Бузлаб тургълан буз тенгизни терен тълбюн,
Кенгден кълараб, кълзю бла ким кълралыр?
Кър иннетли мурдар джанны ички сырын
Акълыл бла, сезим бла ким билалыр?

Ким билсин, ол кѣбден бери джюрегинде,
Сагъышланы джыйыб кыппа эте болур,
Басдырылыб турмай, ала кюнден-кюннге
Ачыкъ болур заманлары джете болур.

Ким билсин, сыр бермесе да, аллайланы
Ичлеринде Мазепа да бири болур.
Джарашыуча кѣрюнсе да, баям аны,
Джюрегинде кимден да кѣб кири болур.

НАЛАТ

Р. Гамзатовдан

Хай, налат болсун тыджым гыбытка,
Айран кѣуяргѣа джарамай эсе,
Налат — тот кесген эски кылычка,
Киши сауутка санамай эсе.

Хай, налат болсун сууукъ назмугѣа,
Чиб-чий тишликге, бурмагъан тишге.
Дагъыда налат — джылыусуз тоннга,
Джылытмай эсе, кийсенг да юсге.

Хай, налат болсун, намысны, сыйны
Не болгъанын да билмегенлеге,
Налатны юсуне ирият да болсун
Ана тиллерин суймегенлеге.

Налат сагъайтсын кеси ёмюрюнде
Уяты уяна билмегенлени,
Кёрюб болмайма эшигин ачыб
Юйюне кьонакь иймегенлени.

Кьаллай тюрсюнге кириб келсе да,
Мен ётюрюкге налат береме,
Тау адетлени унутханладан
Тау адет бла джийиргенеме.

Билим терекде илму джарыкьдан
Гылын кьуш кибик кьоркьгьаннга — налат!
Ант бла айтылгьан ичги сёзлени
Ичинде тыймай айтханнга — налат!

Налат — анасын унутханлагьа,
Налат — юйюне бедиш алгьаннга,
Эгечлерини бушууларына
Кьайгьырмай, кенгде сансыз кьалгьаннга!

Кьызбайгьа — налат ,урушда уа — юч кьат!
Кьоркьакьлыкь болсун айтхан джерден кенг,
Кьызгьанчла бла кьайгьырмаучула,
Сизге да налат, кьызбай бла тенг.

Налат — татлы тилли кукалагьа,
Бедербетлеге, терсакьыллагьа,
Тамадаланы кьачын этмеген,
Уллу кёллю джаш адамлагьа!

Халкъланы барын мен тенг сюеме,
Джети къат налат суймей сёкгенге,
Къайсы халкъны бетине да болсун
Къара джагъаргъа мурат этгенге!

Къыйынлыгъымда джетмесе меннге,
Налат джагъылсын аллай терс тенгге,
Налат — амандан баш бурмагъаннга,
Ким не десе, анга хо деб баргъаннга!

БАШЛАРЫ

ОЮМЛА

Алай джазалсам назмуну	4
Елмегенлей	4
Сыйым бла	5
Турнала	5
Кеслерин да кёрселе	5
Сагъыш этмей	5
Ким терсди?	6
Къазан	6
Игиле	6
Джюген	7
Бармакъла	7
Адам бла адамлыкъ	7
Бир чюйреди	8
Эки къарнаш	8
Гурушха	8
Эки кирсиз	8
Мийик болсун	9
Къая	9
Ташны борчу	9
Тарыкъмайма	9
Мыдах болама	10
Ай къолума тюссе	10
Югеу	10
Кёзлеу бла тенгиз	10
Джолну къысхасы	11
Биринчи тамчы	11
Байлыкъ бла адамлыкъ	12

Ажымсыз бол	12
Буз бла тубан	12
Биринчи толкун	12
Джаннгандан ары	13
Алай сакъ болсанг	13
Озгъанлыкъгъа	13
Адам кесин	14
Гыдай теке	14
Айырылмай къалады	14
Кирит бла ачхыч	15
Буруш терек	15
Табылырмы?	15
Келише эсе иннетинг	16
Сенден безиб	16
Джамагъатны адети	16
Уучу	16
Уллу джолгъа	17
Бир да келмед терилиб	17
Сыйлай, сюе бил	18
Кёкге джетгенча	18
Кеси айырылгъанды	18
Емюрлюкге къалады	18
Кечерлеми?	19
Унамайды атларгъа	19
Ички бла адамлыкъ	19
Джюрюталмасанг	20
Тамызыкъ	20
Сюйген кёз бла	20
Ийнанмакълыкъ	20
Олду кёлюме джетмеген	21
Алтын эсе да	21
Буштукъ	21
Не харбыз, не будай	21
Сагъыш эт	22
Джанинган джулдуз	22
Чыракъ	22
Джумчумасын	22

Тирмен	23
Ата джуртну халкъларына ушайла	23
Акка бла мен	23
Адам	24
«Гитче суугъа да керекди кёпюр...»	24
«Отну сагъышы...»	24
«Игиден — игилик...»	24
«Къаядан таш къобса...»	24
«Тамчы тама турса...»	25
«Джоргъа джолну къоркъутур...»	25
«Харбыз сууу бла...»	25
Къыйналмагъан зауукъну да билмейди	25
«Билмегенин билмегениге...»	26
«Ашау бола эсе чириген чакъгъаннга...»	26
«Къарнашыма мысты...»	26
Батмакъ	27
Кёпюр	27
«Эки тепгим — бир-бирине эт бла бычакъ...»	27
«Езен ишинги сыртха чыгъарма...»	27
«Булут — джелни джубанчы...»	28
«Эркинигим болгъанлыкъгъа...»	28

УРУНУУ БЛА СЮЙМЕКЛИК

«Урунуу бла суймеклик...»	30
Вилиб къой	30
Бир къууанама, бир къайгырама	31
Къалмаз ючюн къуру	31
Булутланы башы бла барама, Джыр.	34
«Айны кечеге, кюнню, кюндюзге...»	34
Насыб бизге дигизалыкъ этер эд	35
Батыб башласам	35
Поэт сени	36
Къадар бла поэт	36

ХАЛКЪДАН

«Бу кесими энчим тюлдю...»	38
Тёре	38

Кюндюшле	43
Джашын бизге берликди	50
Тамчыла	51
Къойчу бла къаргъа	53
«Гырджынлыкъ барсын!»	54

РАХАТЛЫКЪДА

«Энтда атсын рахатлыкъны танглары...»	56
Кюн	56
Толгъан ай	57
Булут	57
Джангурла	58
Кёкден джерге, джерден кёкге суйюмчю	59
Чат суу	59
Тубан	60
Гиджах ууланган атламаз	61
Ёсе эсе да чегетде терек	62
Ёхтем терек	62
Чапракъла	63
Къаура къырыкъчыкъ	64
Ёре турукъ	64
Билдир эди хар ким ксен	65
Тылпыу	65
Анамы кёрюб	66
Сары терек	67
Улакъ бла эчки	67
Джанынгы джаны	68
Эки танг	69
Эгизле	69
Къойчу	69
База эсенг	71
Семиртирге суйсенг	71
Чалкъычы	72
Чалкъыны чалсанг, алай чал	73
Болдуму тюрлениу?	74
Сукълапмады киши да	76

Тюз	76
«Телиди!» — дерле	77
М. Ю. Лермонтовха	78
Балаууз чыракъ	79
Чириу бла чагъыу	79
Джюджекчик. Сабий леге.	80
Таначыкъ. Сабий леге.	81
Шохайчыкъла болугъуз	82
Ферузада	84
Айыблы	84
Теке бла бёрю	85
Рахатлыкъ келсин	85
Полтава. Кесеги. А. С. Пушкинден	86
Налат. Р. Гамзатовдан	95

ИБ 1052

Семенов Азрет Исмаилович

ПОЛНОЛУНИЕ

стихи

На карачаевском языке

**Редактор А. И. Кубанов
Художник В. И. Бекетов
Худ редактор М. П. Бертник
Тех. редактор М. Ф. Перепадя
Корректор К. А. Салпагарова**

Сдано в набор 02.09.82.

Подписано в печать 28.04.83. ВУ 45097.

Формат 60x90^{1/32}. Бумага тилографская № 1

Гарнитура школьная. Печать высокая

Печ. л. 3,25. Уч.-изд. л. 3,2.

Заказ № 4069.

Тираж 1500 экз. Цена 30 коп.

**Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства
357100 Черкесск, пл. Кирова, Дом печати**

**Карачаево-Черкесская укрупненная типография
357100 Черкесск, Первомайская, 47**

С 30

Семенов А. И. Полнолуние. Ставропольское книжное издательство Карачаево-Черкесское отделение. 1983.

104 с.

Поэзия Семенова А. многогранна по проблематике, пронизана свежими мыслями и чувством. Она отмечена яркой индивидуальностью, своеобразной поэтической манерой и формой.

С (карач.) 2

С $\frac{4702260000-49}{M 159 (03)-82}$ 73-83